

DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI REJALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.

Matnazarov Munisbek Musabek o'g'li
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
Magistratura talabasi.

Annotatsiya. Biz ushbu maqolada davlat sektorlarida auditni rejalashtirishni takomillashtirish chora tadbirlarini, auditni rejalashtirish bosqichlarni hamda audit sohasini rivojlantirish uchun yurtimizdagi yangi islohotlarni o'rgandik va tahlil qildik.

Kalit so'zlar: moliya, nazorat obyektlari, byudjet, prinsiplar, mahalliy idoralar, iqtisod, audit.

Bugungi kunda yurtimizda barcha sohalarda bo'lgani kabi iqtisod, moliya va audit sohasida bir qancha yangi qaror va farmonlar ishlab chiqilmoqda va amalga tadbiriq etilmoqda.

Mazkur qarorlar O'zbekiston Respublikasining "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 10-iyundagi 296-son "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlis XIV sessiyasidagi ma'ruzasi asosiy qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori asosida ishlab chiqilgan va O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini normativ tartibga solish elementidir.

Standartning maqsadi va vazifalari

Mazkur standartning maqsadi xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy hisoboti auditini rejalashtirish paytida auditorlik tashkilotlari tomonidan qo'llaniladigan normalarni belgilash hisoblanadi.

Standartning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Auditni rejalashtirish dastlabki bosqichining tavsifi;
2. Auditning umumiy rejasi va dasturini tayyorlash prinsiplarini shakllantirish;
3. Auditning umumiy rejasi va dasturini tayyorlash hamda tuzish tartibining tavsifi.

Amal qilish sohasi

Mazkur standartning talablari rasmiy auditorlik xulosasini tayyorlashni nazarda tutadigan auditni amalga oshirish paytida barcha auditorlik tashkilotlari uchun majburiy hisoblanadi, ular tavsiya ekanligi ochiq ko'rsatilgan qoidalar bundan mustasno.

Mazkur standart talablari, tekshiruv natijalari asosida rasmiy auditorlik xulosasi tayyorlashni nazarda tutmaydigan auditning amalga oshirilishida, shuningdek, auditga turdosh xizmatlar ko'rsatilishida tavsiyaviy tusga ega bo'ladi. Aniq topshiriqni bajarish chog'ida mazkur standartning majburiy talablaridan chetga chiqilgan hollarda

auditorlik tashkiloti buni o'zining ish hujjatlarida hamda audit va unga turdosh xizmatlarga buyurtma bergan xo'jalik yurituvchi subyekt rahbariyatiga beriladigan yozma hisobotda majburiy tartibda ko'rsatib o'tishi lozimdir.

Auditni rejalashtirish maqsadi va vazifalari

Rejalashtirish audit o'tkazishning boshlang'ich bosqichi bo'lib, auditorlik tashkiloti tomonidan audit o'tkazishning kutilayotgan hajmi, grafiklari va muddatlarini ko'rsatgan holda auditning umumiy rejasini ishlab chiqish, hamda auditorlik tashkiloti tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektning moliyaviy hisoboti to'g'risida xolisona va asoslangan xulosani shakllantirish uchun zarur bo'lgan auditorlik tartib-taomillarning ketma-ketligini, turi va hajmini aniqlab beradigan auditorlik dasturini ishlab chiqishdan iborat.

Davlat sektorida auditni rejalashtirish uchun quyidagi tavsiyalar berilishi mumkin:

1. Auditning maqsadlari va mazmuni: Auditning maqsadlari va mazmunini aniqroq belgilash zarurdir. Auditning maqsadi, muvofiqlik, qonunchilik va yetuk prinsiplar, auditning sohasi va doimiylikni ta'minlash kabi muhim nuqtalarga e'tibor berish kerak.
2. Auditning tartibi va tizimi: Auditning tartibi va tizimini belgilash va amalga oshirish muhimdir. Auditning boshqarilishi, audit komiteti yaratilishi, auditning muddatlari va nazorat tizimi kabi muhim elementlar belgilanishi kerak.
3. Auditorlar bilan ishlash: Auditorlar bilan ishlashda samarali kommunikatsiya va ishbilarmonlik muhimdir. Auditoriyalar bilan ishlashda qonunchilik, ma'lumot almashish, audit natijalarini tahlil qilish va maslahat berish imkoniyati ta'minlanishi kerak.
4. Auditning sifati va standartlari: Auditning sifati va standartlari belgilanishi zarur. Auditorlik standartlari, auditning metodologiyasi va protseduralari, audit natijalarini hisobga olish va hisobotlar tuzilishi kabi elementlar belgilanishi kerak.
5. Audit natijalarining amaliyoti: Audit natijalarining amaliyoti va ulushi belgilanishi zarur. Audit natijalari, maslahatlar va takliflar amaliyotda qabul qilinishi, ilg'or qarorlar olib borilishi va auditning samaradorligi baholangan bo'lishi kerak.
6. Monitoring va baholash: Auditning monitoringi va baholash tizimi o'rnatilishi kerak. Audit faoliyati monitoring qilinishi, auditning samaradorligi baholanganishi va takomillashtirilishi uchun muhimdir.

Bu tavsiyalar davlat sektorida auditni rejalashtirish uchun yaxshi bir boshlang'ich bo'lishi mumkin. Auditning samaradorligi va davlat resurslarini samarali foydalanishni ta'minlashda muhimdir.

Audit rejalashtirish iqtisodiy shaxsning auditni yo'naltirish tayyorlash jarayonidir. Bu bosqichda, ekspert xususiyatlari va buyurtmachi biznes xususiyatlarini belgilaydi, shu tufayli, muayyan usullarini va ish usullarini aniqlaydi.

Har qanday xatolar yoki kamchiliklar ishni samarasiz va befoyda qilib auditor, rejalashtirish bosqichida bir mas'ul yondashuv kerakdir. Bundan tashqari, bu sharoitda sinov natijasi buzib bo'ladi, deb tushunish kerak bo'ladi. Amaldagi qonun hujjatlari audit rejalashtirish tartibga soladi. Qonuniy standartlari umumiy strategiya va batafsil tuzish zarurligini talab taktik reja uni amalga oshirish uchun qoidalari, har bir audit firmasi batafsil ma'lumot tekshirish uchun faqat umumiy qoidalarini o'z ichiga olgan, lekin o'z ishlab chiqadi va ta'sis hujjatlarida birlashtiradi.

Audit rejalashtirish asosiy tamoyillariga muvofiq bo'lishi kerak:

- a. Ishlab chiqadi;
- b. murakkabligi;
- c. uzluksiz.

Birinci printsipi har bir tadbirkorlik sub'ekti kompaniyalar uchun eng samarali va mos tanlash imkonini beradi audit metodologiyasi bir necha variantlarini mavjudligini nazarda tutadi.

Murakkabligi, barcha texnik va usullari, degan ma'noni anglatadi audit faoliyati bir-biri bilan muloqotda asosiy maqsad va tasdiqlash bosqichlarini erishish yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Shunga ko'ra, uzluksiz printsipi auditor tomonidan yaratilgan har bir guruh aniq uzluksiz tekshirish jarayonini ta'minlaydi, bu berilgan ishni bajaradi bo'lgan ishlar tashkilot, nazarda tutadi.

Audit rejasi bo'lsa, siz bunday tekshirish, xizmatlar, moliyaviy hisobot shaxs, strategik va taktik rejasi bilan ta'minlash auditor bilan shartnoma amalga oshirish uchun hujjatlarni yaratish kerak. Avvalo, biz u nimani kutayotganini bilib, mijozni tinglash kerak, birinchi navbatda, uning tashvish ayrim tomonlari, shuningdek ta'sir yoki kompaniya samaradorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan muhim holatlar bor yoki yo'qligini aniqlash uchun. So'ngra mutaxassis kelajakda moliyaviy qarorlar puxta ekspertizalar uchun tegishli usullarini aniqlash maqsadida, balansi, bir oy nazorat olib boradi. Bu iqtisodiy shaxs haqida ma'lumot to'plash birinchi bosqichiga kelsa, auditor, mijoz kadrlar ma'lumot topish qiziqarli ma'lumotlarni bevosita rahbari yoki uchinchi shaxslar ma'lumotlarni olish huquqiga ega.

Xulosa qilib aytadigab bo'lsak, bugungi kunda, davlat sektorida auditni rejalashtirishning takomillashtirilishi va rivojlanishi uchun bir necha muhim sohalarga e'tibor berilmoqda. Davlat sektorida auditni rejalashtirishning takomillashtirilishi uchun ushbu soha ustida ishlash, samarali kommunikatsiya, auditorlar bilan ishlash, monitoring va baholash tizimini rivojlantirish kabi jarayonlarga e'tibor berish muhimdir. Bu jarayonlarni takomillashtirish davlat organlarining moliyaviy samaradorlik va ishonchini yuksaltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xamidova Z.U. (2020) Budjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmati faoliyatini takomillashtirish. // Iqtisod va moliya. 3(135). 78-84 b.
2. Аль-Садуни З.Ф.К. (2023). Организационные основы построения системы внутреннего контроля государственного учреждения. Деловой вестник предпринимателя, (1 (11)). С. 4-7.
3. Иванникова О.И. (2021) Организация службы внутреннего аудита: суть и сфера деятельности службы внутреннего аудита. // Материалы I Региональной межвузовской научно-практ. конф. проводимой в рамках празднования 55-летия Липецкого филиала Финуниверситета под общ. ред. Т.Д.Стрельниковой, О.Ю.Смысловой. – Липецк. С. 170-174.
4. Кожушко С.В. (2022) Правовое регулирование внутреннего бюджетного контроля и аудита в условиях цифровизации. Современная научная мысль, (2). С. 151-155.
5. Колесник А.Л. Организация и методика проведения внутреннего аудита распорядителями средств федерального бюджета. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата экономических наук. – М., 2018. – 28 с.